

Nr 650.

Av herr **Hagberg** i Luleå m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 342, med förslag till lag om verkställighet av frihetsstraff m. m.

Den i propositionen nr 342 föreslagna reformeringen av svenskt fångvårdsväsen innebär utan tvekan ett stort framsteg på straffverkställighetens område.

Strafflagsberedningens betänkande, vilket i stort sett mottagits med tillfredsställelse av både sakkunskap och lekmän, visar klart hur trängande behovet av en reformering är. Känslan av att det vore på hög tid med reformer på detta område är den genomgående tendensen i de remissvar som avgivits. Det är därför beklagligt att Kungl. Maj:t i den nu föreliggande propositionen inte ansett sig helt kunna följa det förslag som strafflagsberedningen avgivit.

Vi hysa den uppfattningen att riksdagen vid behandlingen av denna fråga bör eftersträva så långt gående reformering av straffverkställighetslagen som möjligt för att kunna uppnå det resultat som ur samhällets synpunkt är mest fördelaktigt, nämligen att göra allt vad göras kan för att söka återföra största möjliga antal av dem som intagits i dessa anstalter till samhällsnyttiga individer.

Med utgångspunkt från detta anse vi oss böra föreslå en enligt vår mening med den allmänna utvecklingen mera överensstämmande formulering av vissa paragrafer i föreliggande förslag.

I paragraf 4 har föreslagits tillsättandet av anstaltsnämnder vilka ha att tillsammans med styresmannen överlägga om vissa för de intagna mycket betydelsefulla frågor. Därest man vill uppnå någon effekt med tillsättandet av dessa nämnder är det enligt vår mening ofrånkomligt att anstaltsnämnderna ges en större befogenhet än vad i propositionen avses. Att överhuvud taget tanken på skapandet av sådana nämnder uppstått kan enligt vår mening inte innebära annat än ett erkännande av att det nuvarande tillståndet med enväldiga beslut i mycket vitala frågor inte står i överensstämmelse med ett modernt betraktelsesätt. Enligt strafflagsberedningens betänkande skulle avsikten med tillsättandet av dessa nämnder vara att skapa ett större mått av förtroende för fångvårdsmyndigheternas oväld i behandlingen av de intagna. Även om tillsättandet av dessa nämnder i och för sig innebär ett stort steg framåt, synes det oss som om själva syftet med deras tillkomst i betänklighetsgrad försvagas om de endast tilldelas rådgivande karaktär.

Inom alla andra områden i ett demokratiskt samhälle eftersträvas en utvidgning av demokratien, d. v. s. ett avståndstagande från det tillstånd då

det låg i enskilda människors makt att besluta i för andra medborgare viktiga frågor. Enligt vår mening måste det betraktas såsom avvita att en enda människa ges makt att utan inblandning avgöra för de intagna mycket allvarliga frågor.

Utän att därmed vilja rikta någon anmärkning mot fångvårdsanstalternas styresmän är det ofrånkomligt att misstankar uppstå både utom och inom fångelserna att de intagna äro rättslösa, i vad det gäller förhållandena inom anstalterna. Helt kan inte heller den tanken avvisas, att det förekommit och alltjämt förekommer orättvisor inför vilka de intagna stå tämligen rättslösa så länge deras väl och ve är beroende av en enda persons godtyckliga avgöranden.

Ur denna synpunkt är det självklart, att tillkomsten av ett kollektivt organ, anstaltsnämnden, verksamt kan bidra till att skapa förtroende för behandlingen av fångvårdsanstalternas klientel. Därest anstaltsnämnderna bli en garanti för oväld i behandlingen av fångarna har man enligt vår mening även lagt en bättre grund för ett återförande av de intagna till samhällsnyttiga människor.

Även om strafflagsberedningens majoritet inte kunnat vinnas för ett sådant förslag är det ostridigt att det av barnavårdsinspektrisen Göta Rosén reservationsvis framförda förslaget bättre motsvarar det syfte utredningen gjort sig till tolk för. Hon anför bland annat följande i sin reservation:

»Om tyngdpunkten inom fångvården, såsom beredningen framhåller, skall förskjutas från bevakningstjänst till arbetsdrift och social verksamhet, är det oundgängligen nödvändigt, att representanter i anstaltsnämnden erhålla större möjligheter att hävda de sociala synpunkterna. Så kan enligt min mening endast bliva fallet, om anstaltsnämnden erhåller medbestämmanderätt i frågor som röra behandlingen av fångarna och fångelsets skötsel.»

Vi vilja med utgångspunkt från detta resonemang föreslå, att de planerade anstaltsnämnderna erhålla medbestämmanderätt i frågor om de intagnas behandling och anordnandet av eftervård åt dem.

Sammansättningen av dessa anstaltsnämnder är naturligtvis ingen oviktig fråga. För att en sådan nämnd skall kunna arbeta rationellt är det säkert av behovet påkallat att en del av dess ledamöter är anställd vid anstalten i fråga. Att utan närmare riktlinjer angiva att utöver styresmannen minst två befattningshavare skola vara ledamöter av nämnden kan dock i vissa fall leda till icke önskat resultat. Det är ju dock så att inte endast de intagna fångarna utan även de under honom lydande befattningshavarna stå i beroende ställning till styresmannen. Att detta beroende i vissa fall kan inverka på besluten torde av ingen kunna bestridas. Därför hade det varit bättre om lekmannainflytandet i nämnden lämnats större plats.

Om riksdagen dock accepterar denna bestämmelse vilja vi föreslå att den ene av dessa två befattningshavare skall vara den vid anstalten tjänstgörande kuratorn. Propositionens förslag att den ene av de av länsstyrelsen valda representanterna skall hava varit innehavare av domarämbete eller eljest vara lagfaren synes oss sakna all grund.

I de flesta inom anstalterna förekommande frågor som nämnderna skulle komma att behandla synes det oss vara ett mera uppenbart behov, att i detta fall föreskrift ges att en läkare eller annars socialt arbetande person erhåller plats. I detta fall synes oss beredningens förslag mera överensstämmande med det syfte nämnderna skulle komma att få. Där föreslås att de av länsstyrelsen utsedda personerna skola hava »insikt och erfarenhet rörande social hjälpverksamhet, rättshjälp eller liknande arbete». Om tyngdpunkten inom fångvården skall förskjutas till social verksamhet, borde därav logiskt följa ett större inflytande från socialt verkamma personer i de planerade anstaltsnämnderna.

I överensstämmelse med vårt resonemang om anstaltsnämndernas funktion följer, att en förändring bör ske i alla de paragrafer där styresmannen föreslagits få enväldig rätt att besluta i frågor som röra behandlingen av fångarna. I vissa fall är det ogörligt att hela nämnden sammanträder för besluts fattande. Det kan förekomma sådana fall där en viss fara skulle uppstå vid uppskov med besluten. Även i sådana fall skulle större rätts-säkerhet uppnås genom en föreskrift att minst en av de befattningshavare vilka skola tillhöra nämnden tillsammans med styresmannen har att fatta beslut för att sedermera, så fort ske kan, beslutet bör underställas hela nämnden för godkännande. Sålunda bör paragraf 25 tredje stycket ändras så att styresmannen jämte minst en av anstaltsnämndens övriga ledamöter äger besluta i där förekommande fall.

I paragraf 34 upptages föreskrift om de intagnas korrespondens med yttervärlden. Den där utformade principen synes oss vara stridande mot den nya anda som annars besjalar föreliggande förslag. Därest straffverks-ställighetens funktion skall vara att eftersträva ett återförande av de intagna till samhällsnyttiga människor, synes det oss strida mot detta syfte att intagen förvägras rätten att avsända eller mottaga skriftligt meddelande. Därest de intagna skola göras beredda att en dag träda ut i det offentliga livet, borde väl därav följa att de lämnas möjlighet till största möjliga kontakt med världen utanför fångvårdsanstalterna. Det går naturligtvis inte att bestrida att det förekommer sådana fall där en censur är absolut oundviklig, men vi skulle tro att dessa fall motsvara en mycket liten del av fångvårds-klientelet. Enligt vår mening bör lagen i detta stycke utformas så att intagen som regel äger rätt att avsända och mottaga skriftliga meddelanden. Därest det i något fall skulle visa sig nödvändigt att kvarhålla sådant meddelande, bör även anstaltsnämnden meddelas för godkännande av åtgärden.

Den i paragraf 40 behandlade s. k. eftervården har såväl av strafflagsberedningen som av Kungl. Maj:t accepterats i det skick den har för närvarande. Trots de tråkiga erfarenheter som vunnits av det nuvarande systemet, då de frigivna ha en onödigt tung och svår väg att gå, ha inga åtgärder föreslagits för att skapa statligt ansvariga organ som skulle omhändera de frigivnas anpassning i samhället.

Enligt vår mening är det osunt att i lag fastställa, att ansvaret för den s. k. eftervården för frigivna, i så stor utsträckning som faktiskt är fallet,

skall överlåtas på enskilda hjälporgan. Att de existerande enskilda hjälporganen, trots många gånger god vilja, icke i större utsträckning lyckats befordra de frigivnas anpassning torde vara ostridigt.

Då detta är en fråga om skapandet av statligt ansvariga organ som ha medel till sitt förfogande för att bispringa de frigivna, vilken fråga icke upptagits av strafflagsberedningen, sakna vi möjlighet att nu föreslå några konkreta åtgärder på detta område.

Den i paragraf 59 upptagna bestämmelsen om undervisning och utbildning för de intagna har tyvärr följt praxis att uppställa skyldigheter och förmåner efter könsprincipen. Det borde i vår tid vara en förlegad uppfattning, att undervisning och utbildning skola göras beroende av till vilket kön vederbörande hör. I vår tid torde yrkesutbildning och annan undervisning vara lika nödvändig för såväl män som kvinnor, varför vi i detta fall anse oss böra föreslå ett borttagande av könsbestämmelsen vid frågan om undervisning och annan utbildning.

I paragraf 69 stipuleras, att fängelsefånge äger fritt förfoga över intjänt arbetspremie. Övriga intagnas intjänta medel skola emellertid delas i två lika delar, varav endast den ena hälften fritt får disponeras av den intagne. Den på grundval av denna bestämmelse uppbyggda fördelningsprincipen av disponibla och besparade medel har dock enligt vår mening fått en något olycklig utformning. I paragraf 70 föreskrives nämligen, att endast disponibla medel få av den intagne nyttjas för understöd åt närstående. Även om förslaget i nästkommande paragraf öppnar en möjlighet för den intagne att med fångvårdsstyrelsens medgivande även anlita besparade medel för understöd åt anhöriga, fastslås här såsom regel att endast disponibla medel få brukas för understöd åt närstående. Detta är en felaktig princip. De av fångvården omhändertagna, vilka själva önska att efter måttet av sin förmåga hjälpa familjen eller annan nära anhörig, borde utan några som helst restriktioner eller särskilda svårigheter lämnas sådan möjlighet.

På grund av detta vilja vi föreslå, att både disponibla och besparade medel skola få användas för understöd åt familj eller andra närstående.

I paragraf 76 i det nu behandlade förslaget om straffverkställighet har ett betänkligt avsteg tagits från principen om största möjliga rättssäkerhet. I nämnda paragraf har fångvårdsstyrelsen givits befogenhet att döma till förlängning av strafftiden å ända upp till tre månader. Även om denna bestämmelse har motiverats med förekomsten av svårare disciplinbrott anse vi densamma icke vara godtagbar. För andra medborgare som inte varit eller äro i delo med rättvisan föreskrives, att de äga rätt att påkalla juridisk hjälp för att föra sin talan, inkalla vittnen o. s. v., men för dem som befinna sig inom fångvårdsanstalt är det tillräckligt att en enskild styresman så påfordrar för att fångvårdsstyrelsen utan övlig rannsakan skall utdöma frihetsstraff.

Därest så svåra disciplinbrott förekomma, att de inte kunna beivras med de medel som i paragraf 75 ställas till fångvårdsmyndigheternas förfogande, borde enligt vår mening dessa brott upptagas av domstol för laga rannsakan

och dom. I överensstämmelse med denna uppfattning vilja vi därför föreslå att hela paragraf 76 slopas och att, om så befinnes nödvändigt, en bestämmelse införes som hänvisar svårare disciplinförbrytelser till handläggning vid domstol.

På grund av vad vi ovan anfört föreslås,

att riksdagen beslutar bifalla proposition nr 342 med följande ändrade lydelse av nedan angivna paragrafer:

3 §.

Under fångvårdsstyrelsen beslutar, där ej annorlunda är stadgat, fångvårdsanstalts styresman jämte anstaltsnämnden i frågor angående de intagnas behandling och anordnande av eftervård för dem.

4 §.

Vid fångvårdsanstalt skall finnas anstaltsnämnd, bestående av styresmannen, minst två andra befattningshavare vid anstalten, varav den ene bör vara anstaltens kurator, samt minst två av länsstyrelsen utsedda personer med insikt och erfarenhet rörande social hjälpverksamhet, rättshjälp eller liknande arbete.

Styresmannen skall, där det kan ske utan dröjsmål, till beslut i nämnden upptaga frågor om fånges hållande i enrum under arbete eller fritid — — — ledamot.

Utöver — — — anstalten.

De av — — — behandling.

25 §.

Intagen skall — — — möjligt förebyggas.

Därest men för — — — av sådant men.

Om det erfordras för upprätthållande av ordning och säkerhet inom anstalten, äger styresmannen jämte en av anstaltsnämndens övriga ledamöter besluta om inskränkning i de förmåner som enligt denna lag tillkomma intagen. Beslutet skall fortast möjligt underställas anstaltsnämnden.

34 §.

Intagen äger rätt att avsända och mottaga skriftligt meddelande. Dock äger styresmannen eller den han i sitt ställe förordnar, granska innehållet i sådant meddelande, och om skäl därtill finnes hindra dess avsändande eller mottagande.

Beslutas sådan åtgärd underställa styresmannen ofördröjligen den anstaltsnämnden för godkännande.

Intagen må ej — — — finnes olämpligt.

Brev från — — — förut granskats.

Om brev — — — underrättas därom.

49 §.

Fånge som — — — är avslutad.

Finner styresmannen och anstaltsnämnden, med hänsyn till — — — varje gång.

Då fånge — — — under arbetstiden.

59 §.

Undervisning och utbildning skola meddelas i industriellt yrke, hantverk, jordbruk, husligt arbete och, där det låter sig göra, i annat lämpligt yrke. I övrigt skall — — — fängvårdsstyrelsen bestämmer.

Särskild uppmärksamhet — — — och idrott.

70 §.

Disponibla och besparade medel må av den intagne användas till understöd åt närstående. Disponibla medel må även användas till gäldande av skadestånd eller fullgörande av annan förpliktelse ävensom till inköp av varor som tillhandahållas vid anstalten eller till annan personlig förmån, vartill han är berättigad.

att 76 § med den förändring i paragrafernas ordningsföljd och numrering, som därav följer, utgår;

att vid ett antagande av ovanstående ändrade lydelse eventuellt därav nödvändiggjorda förändringar i andra lagrum måtte beslutas.

Stockholm den 1 november 1945.

H. Hagberg.

Axel Nordström.

K. E. Senander.

Helmer Holmberg.

Erik Jansson.

